

WERINON

UITGAVE VAN DE

HISTORISCHE KRING • NEDERHORST DEN BERG

FEBRUARI 2006 • NR 59

Historische Kring Nederhorst den Berg

Bestuur	Voorzitter	J.E. Jansen, Dammerweg 15E 1394 GJ NdB, tel. 0294-254152
	Vice-voorzitter	H.J. Veldhuisen, J. van Ruysdaelstraat 1 1394 GH NdB, tel. 0294-253231
	Secretaris	A.M.E. Baar, Torenweg 9 1394 EA NdB, tel. 0294-251804
	Penningmeester	C. Schoordijk - Snoek, Vincent van Goghstraat 6 1394 BE NdB, tel. 0294-253119
	Ledenadministratie	M. Overmars, Turfstekerslaan 4 1394 KZ NdB, tel. 0294-254643
	Leden	J.F.A. Baar, Kerkstraat 6 1394 CX NdB, tel. 0294-254309 R.J. Verkaik, Pieter de Hooghlaan 24 1394 GK NdB, tel. 0294-254317

Redactie	G.J.M. Baar, Zoddeland 26 1394 KR NdB, tel. 0294-254368 T. Griffioen, Kuijerpad 6 1394 DA NdB, tel. 0294-254106 J.F.A. Baar, Kerkstraat 6 1394 CX NdB, tel. 0294-254309
-----------------	--

Computerassistentie	Theo van der Zee, Voorstraat 25 1394 CT NdB, tel. 0294-254515
----------------------------	--

Ontwerp omslag	Piet Griffioen
-----------------------	----------------

Lidmaatschap	€ 12,50 per jaar Bankreknr. 32.82.24.138 RABOBANK Nederhorst den Berg
---------------------	--

Informatie en documentatie	Donderdagavond van 19.30 tot 21.30 uur Sociaal Cultureel Centrum "SPOT", Blijklaan 1, Nederhorst den Berg
-----------------------------------	---

E – mail: HKNdB	bestuur@historischekring.nl
Redactie	werinon@historischekring.nl
Internetadres	www.historischekring.nl

ISSN 1389-319X

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van het bestuur.

Nederhorst den Berg

Historische Kring

---

februari 2006, nummer 59

---

jaargang 16

---

opgericht januari 1988

Inhoud

Mededelingen en Berichten		2
Van de kaart	<i>Ruud Verkaik</i>	11
Boek-en-Berg	<i>Jan Baar</i>	14
Furore teutonico 14 januari 1945 - Een monument voor Albertus van Benschop	<i>Jan Baar</i>	19
Oorlogsjaren op het Kleine Eiland	<i>A. Schilder- Hageman</i>	28
Doorie- en nieuwe wegen	<i>Gerard Baar</i>	34

Foto omslag

Brugstraat 27 november 1928

Collectie HKNdB

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

PROGRAMMA 2006

- **Vrijdag 21 april 2006**

Dialezing 'De Utrechtse Vecht met haar buitenplaatsen en parken' door Mw. H. v.d. Wilt uit Tienhoven.

Aanvang 20.00 uur in De Bergplaats (Kerkstraat).

- **Vrijdag 12 mei**

Excursie naar kasteel Loenersloot.

Op vrijdagavond. Meer informatie volgt in De Brug.

- **Vrijdag 27 oktober 2006**

De geschiedenis van de Dorssewaardpolder onder Vreeland (tussen Bergseweg en Kleizuwe) door de Hr. C.H. Beelaerts van Blokland.

Aanvang 20.00 uur in De Bergplaats (Kerkstraat).

WEBSITE HISTORISCHE KRING

Al enige tijd is de website te bekijken op internet. U treft daar veel historische gegevens en actueel nieuws over bijeenkomsten en werkzaamheden aan. De site wordt verzorgd en bijgehouden door Jan-Pieter Nagel. Via www.historischekring.nl komt u bij de HK Nederhorst den Berg. Binnenkort kunt u er bijvoorbeeld ook zien, welke boeken wij in onze bibliotheek hebben. Maar dat is slechts een deel van het aanbod.

Voor een beslist aangenaam bezoek: www.historischekring.nl.

OPROEP: SUPER 8

Al enige tijd is er op RTV NH op dinsdag een programma, dat beelden vertoont van filmpjes uit het pre-videotijdperk, die iets tonen van een belangrijke gebeurtenis, een buurt, een feest, het dagelijks leven of zo maar iets. Deze 8 mm filmpjes kunnen heel veel duidelijk maken over de periode waarin ze opgenomen zijn, juist, omdat ze gemaakt zijn voor vertoning in kleine kring.

Ongetwijfeld is er ook in Nederhorst den Berg en omgeving in de jaren vijftig, zestig en zeventig van de vorige eeuw heel wat afgefilmd. Veel van die, waarschijnlijk al jaren niet meer vertoonde beelden, kunnen bijzonder interessant zijn voor een breder publiek, zelfs als het gedeeltelijk familie-taferelen zijn.

Wij willen proberen dit historisch materiaal boven water of van zolder te krijgen en te bewaren voor de toekomst.

Wie wil meedenken en meewerken om er achter te komen hoe dit aangepakt kan worden???

Informatie en opgave bij Jan Baar, Kerkstraat 6, tel. 0294 254309.

VIERING 60 JAAR BEVRIJDING

Na de officiële opening op dinsdagavond 3 mei 2005 door wethouder Neef konden de aanwezigen in speciaal daarvoor op het Plein opgestelde ruimten de diapresentatie van foto's en documenten van de HKNdB uit de periode 1938-1948 en de expositie over oorlog en bevrijding, ingericht door Ron Zeller, bekijken. Gedurende de openingstijden werd ook de gedeeltelijk in Nederhorst den Berg opgenomen film 'De oude dame' (1963), over hoe een oude dame en een bij haar inwonend jongetje de oorlog doorkomen, vertoond. Woensdagmiddag 4 mei en donderdag 5 mei kon iedereen ook terecht. Velen kwamen even een kijkje nemen; het geheel kreeg de nodige belangstelling tijdens de feestelijkheden.

Op Bevrijdingsdag konden belangstellenden tussen alle activiteiten op het feestelijk aangeklede Plein door onder leiding van gidsen een rondleiding krijgen langs plaatsen in en rond het centrum, die een rol gespeeld hebben tijdens de oorlogsjaren. Zo'n 90 belangstellenden maakten hier gebruik van. Uiteraard trok de stoet oude legervoertuigen tijdens het oponthoud rond het Plein veel enthousiaste kijkers.

Verder konden de liefhebbers gedurende de hele feestperiode en in de dagen daarna een puzzelfietstocht maken langs billboards met historische foto's, opgesteld en verzorgd door Vrienden van het Plein.

De routebeschrijvingen waren niet aan te slepen!

De Oranjevereniging, de Vrienden van het Plein én de Historische Kring kunnen terugzien op een mooie viering van 60 Jaar Bevrijding.

OPEN MONUMENTENDAG 'RELIGIEUS ERFGOED'

Bij gelegenheid van OMD op zaterdag 10 september 2005 verscheen de speciale uitgave van Werinon 'Religieus Erfgoed in Nederhorst den Berg'. Leden van de HKN kregen een exemplaar thuis bezorgd. Zaterdagmiddag kon iedereen rondkijken in de werkruimte in 'De Spot'. Verder was de hele dag de RK kerk H. Maria Hemelvaart te bezichtigen. Bezoekers werden rondgeleid en konden en passant een tentoonstelling van Mariabeelden bekijken. De volgende dag kon ook de Willibrordkerk nog bezocht worden. De speciale editie 'Religieus Erfgoed in Nederhorst den Berg' is nog steeds verkrijgbaar voor € 7,- bij de Historische Kring.

EXCURSIE RIDDERHOFSTAD GUNTERSTEIN

De voor 11 juni 2005 geplande excursie naar Breukelen kon wegens verbouwingstoestanden niet doorgaan, maar gelukkig kon er voor zaterdag 15 oktober een nieuwe afspraak gemaakt worden. De zevenentwintig hevig geïnteresseerden werden hartelijk welkom geheten door de kasteelheer Quarles van Ufford, die zelf een boeiende, interessante rondleiding gaf door het familiebezit, dat door de Fransen in 1673 als een ruïne achtergelaten was, maar in de laat-zeventiende eeuw in de huidige vorm herbouwd werd. Vanaf die tijd is er weinig aan veranderd. Gunterstein is ook steeds in dezelfde familie gebleven. In een ontspannen sfeer volgde een ontdekkingstocht door de Ridderhofstad van Gobelinzaal tot zolder en kelder, waarbij vooral bouwstijlen en interieur veel aandacht kregen. Het uitgestrekte park net achter Gunterstein is openbaar wandelgebied.

LEZING: OPGRAVINGEN AAN HET OUDEKERKSPLEIN IN HARTJE AMSTERDAM

Vrijdag 28 oktober 2005 kwam de heer Lagerweij, jarenlang werkzaam bij de Archeologische Dienst van Amsterdam, naar De Bergplaats om te laten zien en horen, wat er allemaal niet te achterhalen valt over het leven op een klein stukje Amsterdam gedurende een paar eeuwen. Dankzij het graven van de metro kon in 1983 begonnen worden met een minutieus onderzoek in de Warmoesstraat. Aan de hand van dia's werd duidelijk hoe het er bij zo'n opgraving aan toe gaat en wat er niet allemaal naar boven kan komen. Die vele, vaak verrassende vondsten, geven zicht op het leven van allerlei mensen, die op dat kleine stukje stadgrond gewoond hebben. Zo bleek hier het oudste stenen huis van de stad gestaan te hebben en leverden de beerputten een schat aan materiaal en gegevens op. De 35 aanwezigen waren onder de indruk van het enthousiaste verhaal en de mooie beelden. Het woord archeologie zal voor menigeen sinds deze avond meer betekenis gekregen hebben.

(Een uitgebreid verslag van Gerard Baar is te lezen in 'De Brug' van 2 november 2005).

In Memoriam: Gé Verheul (1915 – 2005)

Op 17 december 2005 hebben wij in Bilthoven afscheid genomen van ons lid Gé Verheul. Gé is op 12 december, daags na zijn 90e verjaardag, overleden in zijn huis, de voormalige molen van de Prutpolder.

Voor onze kring is Gé een drijvende kracht geweest, direct na de oprichting trad hij toe tot het bestuur en na zijn afscheid als bestuurslid (*“Zoek voor mij maar een fitte jongere, ik blijf beschikbaar voor advies en ondersteuning”*) als actief lid, dat graag bereid was mee te denken over diverse aangelegenheden, ideeën inbracht en bijstand verleende waar dat nodig leek.

Gé heeft zich ook beijverd om het Vrijheidsmonument, naast de opgang van de Willibrordkerk, op te richten.

Bij de afscheidsdienst bleek eens te meer hoeveel energie uitging van Gé. Als geboren Hilversummer was hij in de bezettingsjaren een steun voor het verzet, in zijn beroep heeft hij van zich doen spreken door zijn deskundigheid op het gebied van zijn specialisme: de kerkgeschiedenis. Nog steeds wordt de serie Kerkepad (NCRV-TV) genoemd. De muziek uit die serie begeleidde op een passende wijze het afscheid.

Wij wensen Marieke en hun kinderen veel sterkte om de leemte die nu is gevallen, op te vullen. De herinnering aan de zorgzaamheid en rust die Gé uitstraalde, zal daarbij zeker een hulp zijn.

In de Kerkstraat, aan de voet van de heuvel staat het Vrijheidsmonument.

Foto J.W. Leijenhorst.

SCHENKINGEN

- 1 Foto in lijst Bussumse Kruideniersvereniging 'De Eendracht'(1930) – C. Haazen
- Artikel G. en E. 31 jan. 1968. Zandzuigen – J. van Sligtenhorst
- Paskaarte van de Zuyderzee, Johannes van Keulen, 17de eeuw – Mevr. Kooy
- Luchtfoto tuinderij Kostelijk (k) – J. Kostelijk- Visser
- 2 Foto's 1940, 1945, k – L. Middelkoop- Ketelaar
- Programma's Fietsvierdaagse – W. van Ouwel
- 2 Foto's Yad Vashem – Mevr. A. Snel- Schenk
- Werkstuk 'Katholieke school in Nederhorst den Berg' – Nathalie Verheggen
- Grafplaat, graf Frits van Zanten – Gemeente Wijdemeren
- Mirjam Pinkhof: De jeugdaliyah van het Paviljoen Loosdrechtse Rade 1939–1945 (1998) – HK Loosdrecht
- 1 Fotoprint Familie Hageman, Vecht en Dijk, inundatie mei 1945 – Chr. Hageman
- CD foto's Pleinfeest '60 Jaar bevrijding' – Willie Das
- 8 Documenten 'Hofstede Rundervreugd' – H. Dubelaar
- Fotoserie in- en exterieur Gereformeerde Kerk (1990) – P. Akkerman
- Foto eerste steenlegging Gereformeerde Kerk (1937) (k) – Mevr. De Jong- Tijsterman
- Verslag 'Top-season for the Pouw-brothers' – Gebr. Pouw
- Aquarel interieur Willibrordkerk – Ineke Blaauw
- Fotoserie Zusterhuis (1938) – 'De Voorzienigheid', Heemstede
- 5 Foto's 'De Dam' – Familie Van Noord
- Aanplakbiljet Veiling Hofstede 'Vechtzicht', Ant. Laagland, Hinderdam, 1899 – G. Jansen, Kortenhoeff
- Fortenwaaier Stelling van Amsterdam – Provincie Noord-Holland
- Een monitor – Firma Awera
- Rapport Aanlegplaatsenplan Vecht (1999) – Fr. Loyer
- Stempel Militair Gezag – J. Bok
- 5 Foto's, o.a. Brugstraat 1928 t.t.v. Vechtoverstroming en bouw sluis 't Hemeltje, 1935 – J. Pouw
- 6 Foto's Excursie Gunterstein, Breukelen – J. Jansen
- Werkstuk 'Nederhorst den Berg' – Dyonne van Mer

- Documentenmap (k) m.b.t. 'Stilhorn', stamboom fam. Welle, cd, (o.a bidprentjes) – M. Vos, Blaricum
- 25 Foto's uit de jaren '60 – Lida van Weeghel
- Radio (1925) en krant uit 1942 – H. van der Burg
- Wegwijzer. Gids voor historisch onderzoek naar verkeer en vervoer in de prov. Utrecht – J. Groeneveld
- Een eeuw muziek. AMV Crescendo 1905 – 2005. – Crescendo
- Rouwcirculaire (kopie) – J. Beukeboom
- Bewoond bewaard. Jrg. 9 / najaar 2005 – E.N.G. van Damme

Van J. Portengen- Pos:

- Bridge-club 'Nederhorst' 45 jaar (1990)
- Wegwijs Nederhorst den Berg (1977/1978)

Van W. van Deutekom:

- Proclamatie. Nederland herwint zijn vrijheid, 5 mei 1945
- Trouw van dinsdag 23 jan. en zat. 27 jan. 1945
- Laatste foto van het Ouderenkoor, dirigente Joke van Trig, mei 2004

Van A. Schilder- Hageman:

- Herdenkingsbordje 'Mei 1945'
- 3 Foto's Kleine Eiland (k)
- 6 Bidprentjes familie Hageman
- Oorkonde 'Een nieuwe lente op Hollands Erf (1937)
- 10 Diploma's / getuigschriften
- Tom Vernooij/Bart Vernooij: 'Van Vernooij tot Vernooij' Stamboom
- Stamboomgegevens familie Vernooij
- 12 oude foto's, onbekend

Van B. Versluis- Ineveld:

- Zes liedjes voor het Huwelijksfeest van HKH Juliana en ZDH Prins Bernhard (1937)
- Brief 16 sept. 1941 Sportschool
- Herinneringsalbum Veertigjarig Regeringsjubileum HM Wilhelmina (1938)
- Kwitantie Tom de Vries

Van H. Tesink

- Een computer met monitor
- 5 Foto's restanten na de brand, Meerlaan 14 en 16

Van H. Blom- Pouw:

- Tolgeldhengel van de brug over de Reevaart
- Foto 1933: Hannes Pouw en Bertus Rietveld

Van C. Haverkamp:

- Lepeltje Gereformeerde kerk
- Pennenset Stichting Open Bejaardenwerk

Van G. Baar:

- Foto's Bouw Sporthal 'De Blijk', 1979-1980
- Dia's Jeugdbedeavaart naar Sittard, 1963
- Reglement van de RK Kiesvereniging te Nederhorst den Berg, 1905
- Statuten en Huishoudelijk Reglement van de RK Middenstand-Vereeniging te Weesp en Omstreken

'Zo kunnen veel mensen genieten van materiaal, dat anders wellicht in een doos op zolder ligt'

EXPOSITIES

'Dromen van Amerika Frank Lloyd Wright en de Nederlandse architecten':

Museum Hilversum (geheel vernieuwd) t/m 28 mei 2006.

Vaste expositie: 'Hilversum. Natuurstad in schoonheid'.

'Het gezondste museum van Nederland':

Nederlands Drogisterij Museum. Maarssen (bij Goudenstein).

CURSUSSEN

Beeldmateriaal in het Noord-Hollands Archief als bron voor lokale geschiedenis – Haarlem, 4 maart 2006.

Bronnen uit de Franse Tijd in het Noord-Hollands Archief – Haarlem, 13 en 20 maart 2006.

WIE WEET WIE WAT EN WAAR

De foto van de winkel van Veenstra in de Brugstraat (Werinon 56) leverde geen nieuwe informatie op.

Deze keer weer een nieuwe poging om opheldering over een foto uit het archief. Nu wordt de aandacht gevraagd voor een mooie afbeelding, genomen tijdens een busreisje bij een uitspanning op een, gezien de lichte kleding en het open dak van de bus, prachtige zomerse dag. Het lijkt haast onwaarschijnlijk, maar wie weet, weet iemand iets over dit gezelschap en hun uitstapje.

Reacties bij Ruud Verkaik, tel. 0294-254317.

VRIENDELIJK VERZOEK!!!

Wilt u het bedrag van uw **lidmaatschap HKN voor het jaar 2006** zo spoedig mogelijk, middels bijgaande acceptgiro, aan ons overmaken. Bij voorbaat onze dank!

LITERATUUR

Noord-Hollands Arcadia - Christian Bertram.

Noord-Hollandse buitenplaatsen in tekeningen, prenten en kaarten uit de Provinciale Atlas Noord-Holland.

Tastbare tijd - R. Blijdenstein.

Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht.

Wandelen langs de achterkant van Holland - Bernt Feis /Herman Rutten.

Speurtochten langs industrieel erfgoed in het Groene Hart.

Het Rampjaar 1672-1673 in de Vechtstreek - Arie A. Manten.

De Groote Zeesluis in Muiden 1673-1976 - Villa Amuda 2005.

Jaarboek 2004 - Oudheidkundig Genootschap Niftarlake.

Beschrijving van tien buitenplaatsen aan de Vecht.

Turf, eens een waardevolle brandstof - G.W. Drayer.

In: HK Loosdrecht, herfst 2005.

De restauratie van een bakkerij/boerderij in Nederhorst den Berg - Elsje van Damme en Joos Joosse.

In: Bewoond bewaard. Vereniging van eigenaren-bewoners van Rijksmonumenten. 9de jrg., najaar 2005.

STAMBOOMONDERZOEK

De website Stamboom.nl is ook doorzoekbaar via het Thematis Erfgoed Portaal, dat toegang geeft tot miljoenen objecten uit beelddatabanken, bibliotheken, kranten, archieven, genealogische databases, etc., etc.. Nog steeds worden nieuwe databases aangesloten.

POLDERARCHIEVEN

De archieven van het Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht zijn in het vervolg niet meer te raadplegen in het Streekarchief in Hilversum. Alle historische archieven van de voormalige polders in het gebied van de Amstel en de Vecht zijn nu ondergebracht bij het Hoogheemraadschap in Amsterdam. Dus voor onderzoek aangaande de Spiegel- en Blijkpolder, de Prutpolder, de Horn- en Kuijerpolder en de Horstermeer:

Op naar Amsterdam. Hoogheemraadschap, Spaklerweg 16. 1096 BA.

Wel even afspreken: tel. 0900 93 94.

STREEKARCHIEF GOOI EN VECHTSTREEK

Het Streekarchief is tot voorjaar 2007 aan het verbouwen. De meest geraadpleegde bronnen, zoals die van de bevolkingsadministratie en burgerlijke

stand, doop-, trouw- en begraafboeken kunnen geraadpleegd blijven worden in Hilversum aan het Melkpad 26.

Andere archieven worden tijdelijk overgebracht naar het Rijksarchief Noord-Holland (RANH) in Haarlem. Wilt u iets uit deze archieven raadplegen, dan moet u dat wel eerst in Hilversum aanvragen. Na de aanvraag kunt u ze dan twee dagen later in Haarlem raadplegen. Een deel van de archieven zal helemaal niet raadpleegbaar zijn.

Op vrijdag zal de studiezaal in Hilversum gesloten zijn.

Informatie: www.hilversum.nl/streekarchief of telefoon 035-6292646.

KOPIJ

Kopij voor het volgend nummer van Werinon graag **vóór 1 mei 2006** inleveren bij de redactie.

VAN DE KAART (foto op de omslag)

Ruud Verkaik

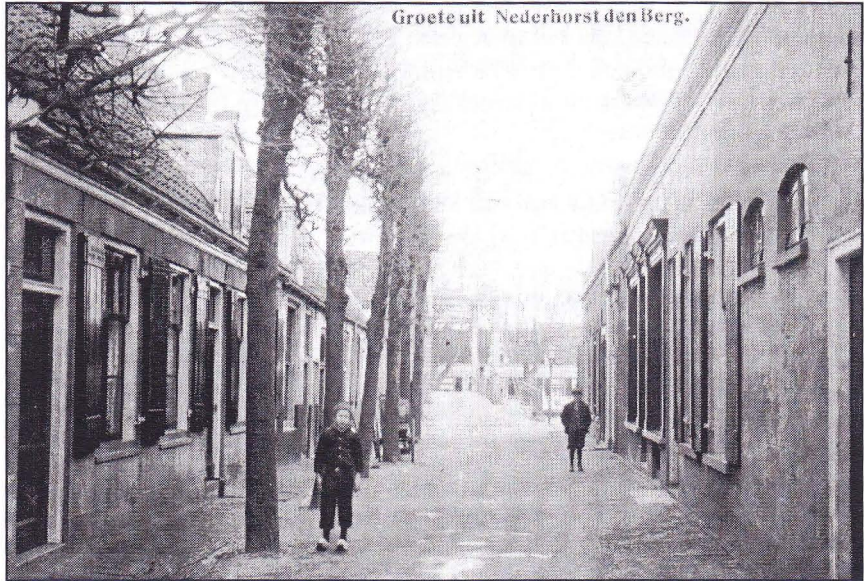
Brugstraat 27 november 1928

Wateroverlast in de Brugstraat. Dat gebeurde in die dagen in het najaar meer langs de Vecht. Bij noordwestenwind kwam door stuwing vanaf de Zuiderzee het water zo hoog te staan, dat de afwatering via de Vecht naar de Zuiderzee stagneerde. Het tegenovergestelde kon bij zuidenwind ook gebeuren; dan werd de waterstand wel eens zo laag, dat men aan de kant in de Reevaart kon lopen. Na de bouw van het Vechtemaal bij Muiden in 1930 en de aanleg van de Afsluitdijk was het euvel verholpen. Nog in 1960 kwam het Vechtwater toch nog zo hoog te staan, dat de kade langs de Dammerweg met zandzakken verstevigd moest worden.

De foto is genomen vanaf de Voorstraat, we kijken dus in de richting van de Kerkstraat. Het eerste pand rechts is het winkel-woonhuis van de Fa. H. Martens en Zn, Model-, Rund-, Kalfs-, Varkenslagerij, telefonisch te bereiken via nummer 204. De toogdeuren geven toegang tot de binnenplaats en links daarnaast staat het slachthuis. Het pand met de dakkapel was gedeeltelijk in gebruik als opslagplaats van de er tegenoverliggende kruidenierswinkel van Veenstra. Op het bord staat te lezen, dat er ook wijn en bier verkocht wordt. Het gedeelte naast de opslagplaats is een woonhuis. Later gebruikte de familie Schoordijk het rechterdeel als garage en woonde in het huis aan de linkerkant de familie H. Bornhijm. Daarna was er enige

jaren slijterij 't Slaapmutsje' gevestigd en nog weer later de Retourette. Nu is het geheel ingelijfd bij Albert Heijn.

Een foto van de Brugstraat in 1911 laat zien, dat de rechterkant van de Brugstraat bestaat uit een rij woningen met een doorlopend, aaneensluitend dak. Van een slagerij/slachterij met binnenplaats was nog geen sprake.

De Brugstraat in 1911. (Coll. Ruud Verkaik).

Op 24 februari 1925 vraagt Martens vergunning aan voor de bouw van een winkelkast aan de winkel in de Brugstraat A 41/42. B. en W. gaan akkoord en aannemer Lodeweegs kan de klus gaan klaren. Zo'n winkelkast is eigenlijk een naar buiten uitgebouwde etalage, een kijkkast dus. Er zijn er nog een paar te zien in het dorp. De eerste winkel van Brinkers (in het huidige rechterpand aan de Dammerweg) had er ook een. Deze is later verplaatst naar de zijkant van het huis aan de kant van het Ankeveensepad. De apotheek, Overmeerseweg 7, heeft nog steeds twee van die etalagekasten.

In 1925 vraagt slager Martens ook een Hinderwetvergunning aan voor het plaatsen van twee elektromotoren, een van 2 PK en een van 1 PK. Zij dienden voor het aandrijven van de koelmachine en de gehaktmolen.

Voor die tijd zal een en ander een flinke investering en modernisering betekend hebben. Vele ingrijpende veranderingen volgden nog in de loop der jaren, zodat er nu midden in het dorp een moderne slagerij staat.

Het kan zijn, dat de foto in 1928 genomen is vanwege het hoge water. De groep mensen is er echt voor gaan staan. De man rechts met de hoed op is Jac. Nieuwendijk, jarenlang raadslid en wethouder. In de deuropening staat slager Martens, zijn vrouw staat bij de boom. Helemaal links met fiets poseert timmerman Drikus Verwoerd en naast hem staat veldwachter Van Veen.

Ondanks dat er nog twee slagerey in Nederhorst den Berg een bestaan vonden, namelijk C. Snel in Overmeer en Van den Bosch achterin de Brugstraat in de hoek bij de Kerkstraat, deed Martens blijkbaar goede zaken, want hij kon de eerste drie twee-onder-één-kap woningen laten bouwen op de Slotlaan.

In 1963 werd slagerij Martens overgenomen door C.P. Koster, waarna zoon Rob op 17 januari 1966 de eerste steen legde voor het huidige pand op de hoek van de Brugstraat en de Voorstraat. Niet lang daarna ging ook de rest op de schop en maakte het oude karakteristieke slachthuis plaats voor nieuwbouw. Na Koster kwam Ton Oostveen in 1984 in de slagerij. Tien jaar later deed deze het over aan de huidige slager Ton Vernooij.

De originele foto werd onlangs aan de HKNdB geschonken door Jan Pouw. De datum is er met een stempel achterop gezet. In het 'Prentenboek van Nederhorst en herinneringen uit Grootmoederstijd' staat de foto afgedrukt op pagina 51.

Wateroverlast in Nederhorst den Berg, ca 1910.

BOEK-EN-BERG

Jan Baar

- *Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland. De cultuurhistorie van de Vechtstreek (2000).*
- *Zin en onzin over Petersburg.*

Het zal menig inwoner van Nederhorst den Berg wel eens overkomen zijn, dat bij een eerste gesprek of kennismaking na het antwoord op de vraag ‘Waar kom je vandaan?’, de reactie volgde: ‘Nederhorst den Berg? Waar ligt dat?’

Blijkbaar staat het dorp, ondanks de welluidende naam, nog lang niet voor iedereen voldoende op de kaart. Dat onbekend onbemind maakt is bekend, maar het kan ook tot onjuistheden leiden.

Al een aantal jaren staat bij de Spiegelplas, even voorbij de Ballastbrug, op het informatiebord van Natuurmonumenten vermeld:

‘Voor U ligt de Spiegelplas. Officieel heet deze plas de Spiegel- en Blijkpolderplas, genoemd naar het gelijknamige recreatiegebied aan de overkant van het meer.’

Het duurt misschien even voordat deze baarlijke nonsens doordringt, maar het staat er echt!

Heel hardnekkig is ook de aanduiding van de kerkheuvel als ‘terp’ (een door mensenhanden opgeworpen verhoging in het landschap). De geleerden zijn het er ondertussen echt wel over eens, dat deze ‘berg’ een natuurlijke ‘berg’ is.

Ook de ‘Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland’, een uitgave van de provincie Noord Holland, levert niet op alle punten de juiste informatie over Nederhorst den Berg.

In hoofdstuk 4 / 4.4 staat onder de titel “*Twee ‘bergen’: Nederhorst den Berg en Muiderberg*” op pagina 63 te lezen: *‘De naam van Nederhorst den Berg bevat een tegenstrijdigheid. Horst en berg duiden op een hoogte, terwijl de toevoeging ‘neder’ juist weer op iets laags duidt, als om onze verwachtingen ten aanzien van de berg een beetje te temperen. En dat is terecht, want de dekzandrug waarop het dorp is gebouwd steekt maar weinig boven de omgeving uit, maar net genoeg om een aantrekkelijke droge plek te vormen in de drassige omgeving. Op de top van de ‘berg’ ligt*

de Hervormde kerk, waarvan de oudste delen – de toren en het schip – uit de 12^e eeuw dateren.”

Deze tekst gaat vergezeld van een afbeelding van de Rooms Katholieke kerk H. Maria Hemelvaart aan de Dammerweg. Die kerk is inderdaad gebouwd op een onaanzienlijke verhoging. Deze werd ten tijde van de bouw in de jaren 1888/1889 opgeworpen om het neogotische bouwwerk beter te laten uitkomen in de omgeving en is dus beslist géén dekzandrug. Hier is dus duidelijk sprake van een vergissing.

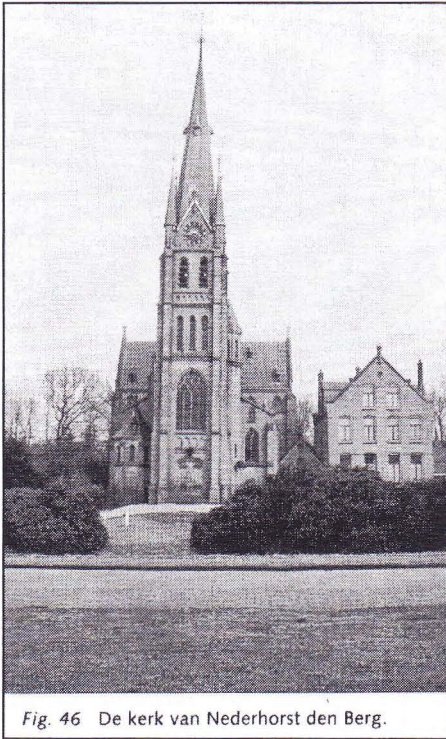

Fig. 46 De kerk van Nederhorst den Berg.

Uit: Cultuurhistorische Waarden, pag. 63.

Hoewel de Waardenkaart (nog) geen aandacht schenkt aan Rijksmonumenten, zoals de Willibrordkerk op de ‘berg’ van Den Berg, mag het bestaan ervan toch bekend worden geacht.

De markante ‘berg’ van Nederhorst den Berg, die de samenstellers blijkbaar helemaal over het hoofd hebben gezien, verheft zich achter een paar oude huisjes aan de Kerkstraat.

De ongeveer 4 meter hoge berg aan de rand van de Kuijerpolder steekt prominent boven de verder vlakke omgeving uit.

Een trap van 24 treden moet beklommen worden om bij de oeroude kerk te komen. Sinds het begin van de 9de eeuw, de tijd van Liudger en de geloofsverkondigers, heeft in ‘Werinon’ op de berg een godshuis gestaan. De oudste delen van het huidige kerkgebouw van de Protestantse Kerk in Nederland (voorheen de Nederlands Hervormde kerk) dateren uit de 12^{de}

eeuw. Overigens spreken de Bergers meestal bescheiden over 'de kerk op de heuvel'.

De gegevens op de bijbehorende cd-rom met deelkaarten voor Archeologie, Historische Geografie en Historische Bouwkunde dragen ook niet bij tot enige verheldering. Het kerkterrein aan de Kerkstraat krijgt weliswaar de archeologische waardering 'zeer hoge waarde' en de nabijliggende dorpskern 'hoge waarde', maar er wordt niet gerept over dekzandrug of heuvel, er is 'niets zichtbaar'. Het terrein rond de R.K. kerk aan de Dammerweg wordt eveneens aangemerkt als zijnde van 'zeer hoge waarde' op archeologisch gebied, hoewel dit zeer onwaarschijnlijk geacht moet worden, daar in de bekende literatuur niets erop wijst.

De 24 treden naar de Willibrordkerk.

De daar aanwezige bebouwing van kerk en pastorie (1890) en parochiehuis (1917) wordt besproken en gewaardeerd als historisch bouwkundig van 'hoge waarde'. Opvallend is hier, dat achter 'periode van ontstaan' niets aangegeven staat. Bij de informatie over de 'lineaire plattegrond' van de Dammerweg langs de Reevaart wordt 'de hoge ligging van de kerk' weer vermeld.

Gelukkig klopt de informatie wat betreft Nederhorst den Berg in deze cultuurhistorie over kasteel Nederhorst, de Hinderdam en de polders grotendeels wel.

Jammer, dat zo'n prachtig uitgegeven boekwerk met cd-rom, dat ongetwijfeld regelmatig als naslagwerk gebruikt wordt en waarschijnlijk ook op

internet te raadplegen zal zijn, zulke pertinente onjuistheden bevat. Misschien is het voor dergelijke grootsopgezette werken raadzaam nog beter gebruik te maken van de regionale en lokale kennis, die ruimschoots voorhanden is.

Overigens geeft dat natuurlijk ook niet altijd garantie voor een goede beoordeling of vermelding.

Zo wordt de beroemde buitenplaats 'Petersburg' op het Grote Eiland onder Nederhorst den Berg in publicaties nog altijd in Nigtevecht gesitueerd. Het Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap 'Niftarlake' van 2002 bevat een bespreking van twee 'Schoolplaten voor de Vaderlandsche geschiedenis', die het 'Huis Petersburg in Nigtevecht' voorstellen.

In 'Tussen Vecht en Eem' van mei 2004 komt Bart Jagt in het artikel 'Hofdichten op huizen en tuinen. Het goede leven op de buitenplaats' dichter bij de waarheid, als hij over Christoffel Brands, eigenaar van Petersburg, schrijft: *'Nadat hij in Nederland was teruggekeerd vestigde hij zich in Amsterdam en liet aan het begin van de 18de eeuw zijn buitenverblijf bij Nigtevecht aanleggen'*. Natuurlijk is het zo, dat koetshuis en stallen in Nigtevecht stonden, dat bewoners, gasten en het meeste personeel van de 'Lust der Hoven' met de pont over de Vecht op hun plaats van bestemming kwamen, dat maar weinig gasten van Petersburg een stap in Nederhorst den Berg gezet zullen hebben en dat de Bergers veel minder van alle drukte en festiviteiten gemerkt zullen hebben dan de Nigtevechters, maar toch ... . Petersburg is altijd Bergs gebied geweest, maar toentertijd, net als de andere bewoners van het Eiland tegenover Nigtevecht, erg gericht op de overzijde.

Gelukkig geeft het prachtige, pas verschenen boek "Noord-Hollands Arcadia. Noord-Hollandse buitenplaatsen en tekeningen, prenten en kaarten uit de Provinciale Atlas Noord-Holland" van Christian Bertram (2005) wél de juiste informatie over Petersburg en andere Bergse buitenplaatsen. Uit de literatuuropgave blijkt dan ook, dat de samensteller gebruik gemaakt heeft van uitgaven van Werinon, waaronder "Petersburg, een verdwenen buitenplaats" (1996).

Misschien is de onduidelijkheid er mede debet aan, dat het Petersburgterrein, dat nog duidelijk in het landschap van de Kuijerpolder te herkennen is, geen archeologische waardering krijgt. Onder 'Historische Geografie' op de cd-rom bij de 'Waardenkaart' wordt alleen vermeld: *'Ook in het noordwesten (is) duidelijk de voormalige ligging van de buitenplaats Petersburg te zien.'* Onder 'Archeologie' komt het gebied van de beroemde

lusthof niet aan de orde. Waarschijnlijk valt het gebied onder de noemer: *'Niet opgenomen zijn de gebieden met een archeologische verwachting'*. Daarmee in tegenspraak lijkt dan toch wel, dat bijvoorbeeld een gebied in de Keverdijksepolder bij 't Kreugerlaantje onder Weesp, waarvan opgemerkt wordt, dat er misschien resten van een kasteel te vinden zullen zijn, *'maar zekerheid is (nog) niet verkregen omtrent ligging, gaafheid, etc.'*, wel als *'van waarde'* aangemerkt wordt. Maar wat dit betreft is er nog hoop, want de archeologische kaart krijgt in de toekomst nog een verdere aanvulling en de zgn. witte vlekken zouden in de toekomst wel degelijk archeologisch van belang kunnen blijken.'

Enige tijd terug heeft de gemeente Wijdmeren gemeend de eeuwenoude *'Peterburgseweg'*, de toegangsweg tot de voormalige buitenplaats vanaf de Reevaart door de Kuijerpolder, van een andere naam te moeten voorzien. Voortaan zal er over het *Peterburgsepad* gewandeld moeten worden.

De verkeerde schrijfwijze alleen al is hoogst ergerlijk, maar de benaming zou ook tot verwarring kunnen leiden. Het is moeilijk te begrijpen hoe deze naamswijziging een bijdrage kan leveren aan meer duidelijkheid over Petersburg. In 1935 werd de Petersburgseweg al afgesloten voor autovoertuigen en dus kon de toegangsweg een 'groene weg' blijven en een gewoon 'pad' worden. De noodzaak een historische naam zomaar te wijzigen valt moeilijk in te zien. De Hinderdam is toch ook 'dam' gebleven, ook al is er in eeuwen geen dam meer te bekennen en de Brugstraat zal ook zonder 'brug' niet van naam veranderen.

FURORE TEUTONICO

14 JANUARI 1945, EEN MONUMENT VOOR ALBERTUS VAN BENSCHOP

Jan Baar

Albertus (Ap) van Benschop werd op 12 juli 1925 geboren in het gezin van Lambertus van Benschop, landarbeider, en Hendrika Steenbrink in de zogenaamde Rooie Buurt. Nog dezelfde dag werd hij gedoopt in de rooms-katholieke kerk. Het gezin van Bertus en Heintje werd een groot gezin, daar aan de Overmeerseweg tussen Reevaart en Blijkpolder. In de laatste oorlogsjaren woonde Appie nog bij zijn ouders en hij werkte als tuindersknecht bij Gerrit Kostelijk, vooraan in de Horstermeer, even voorbij de brug over de Westocht aan de linkerkant. Op zaterdagmiddag 13 januari vertrok hij bij de familie Kostelijk in het vooruitzicht van een hele vrije zondag.

Heel vroeg in de ochtend van zondag 14 januari begon in Nederhorst den Berg en omgeving in volle hevigheid de razzia op jongens en mannen, die in Duitsland zouden moeten gaan werken. Een Duits commando vorderde om 4 uur het café van Bornhijm bij de brug en richtte aan de overkant van de Reevaart, in de pastorie aan de Voorstraat, het hoofdkwartier in. Daar stond ook een mitrailleur opgesteld. Iedereen in de gevaarlijke leeftijd zocht na alarm de schuilplaats op. Maar velen vluchtten ook de weilanden en de polders in. Het was winter, mistig en koud en de polders lagen dicht. Ap zocht met zijn buurjongen Ben Stokkers een veilige plek in de Blijkpolder achter de Overmeerseweg in de richting van Overmeer en Horstermeer.

Al gauw werden de eerste ongelukkigen bij Bornhijm binnengebracht, de eerste al direct na het begin van de jacht. De hele dag kwamen angstige vaders, moeders en familieleden poolshoogte nemen. Ook moeder Van Benschop kwam met haar jongste zoontje aan de hand, kijken of er al wat bekend was van haar drie zoons, die op de vlucht geslagen waren in de polder. Ze had al drie zoons, die in Duitsland te werk gesteld waren.

Ondertussen ging de mensenjacht onverdroten door. Aan het eind van de ochtend beseften de Duitsers, dat veel mannen over het ijs waren weggevlucht en trokken de soldaten ook de polder in. Kruipend over het ijs, zoveel mogelijk dekking zoekend achter riet, kropen Appie en Ben richting Horstermeer. Misschien dachten ze tussen de spruitkoolstronken of bij Kostelijk een veilige schuilplaats te vinden. Een eind in de richting van de

Horstermeerdijk, waar de boerderij van Bart Meijer stond, voelden ze zich zo opgejaagd door het aanhoudende geweervuur, dat ze de stal, waar ze even voor 12 uur beschutting hadden gevonden, verlieten en recht in het geweervuur van de mensenjagers renden. Ap werd in de rug getroffen en viel dood neer. Van alle kanten kwamen Duitsers aanzetten en zijn maat Ben moest zich overgeven. Deze en Jan Blok moesten het slachtoffer op een ladder naar de boerderij van Lam in de Horstermeer brengen. De pastoor werd geroepen en later werd Appie, nadat zijn lichaam afgelegd was door de wijkzuster en mevrouw Lam, op een bakfiets naar zijn huis in de Rooie Buurt gebracht, waar hij in de keuken werd opgebaard.

Er vielen die dag nog twee slachtoffers. De joodse onderduiker Frits van Zanten werd in de buurt van zijn onderduikadres aan de Goog gedood en helemaal achterin de Horstermeer, vlak bij de Kortenhoefsepolder verloor Geertruida Vink het leven. Zij werd doodgeschoten, terwijl ze voor een onderduiker onderweg was om zijn papieren te halen.

Op deze zwarte zondag is er in Den Berg geen enkele kerkdienst gehouden.

Deze razzia leverde de Duitsers 25 potentiële arbeidskrachten op voor de oorlogsindustrie. Ze werden lopend naar de fabriek van Van Leer in Vreeland gebracht en verder per boot en trein naar Utrecht.

Toen de stoet richting Overmeer liep, stond moeder Van Benschop, die afscheid wilde nemen van haar twee meegevoerde zoons, langs de weg, maar ze werd tegengehouden en weggeduwd. Zo'n 90 man uit de hele omgeving kwam in Utrecht aan. Tijdens de verdere reis wisten sommigen te ontsnappen door uit de trein te springen. Alle weggevoerde Bergers kwamen, soms na grote ontberingen, na de oorlog in het dorp terug.

Achteraf bleek, dat van de opgejaagde jongens en mannen die in huis, stal of schuur een schuilplaats gezocht hadden, niemand door de vijand ontdekt was.

Groot was de ontreddering zowel bij de meest betrokkenen als bij de hele gemeenschap van Nederhorst den Berg.

Vader Bertus van Benschop kwam op dinsdag 16 januari zijn overleden zoon aangeven op het gemeentehuis. Secretaris Krol ondertekende de overlijdensakte. Bij degene, die het overlijden aangaf, staat geschreven: 'van Benschop, Albertus voornoemd'. In alle droefenis, ellende en verwarring hebben geen van beiden dit waarschijnlijk opgemerkt.

1945

Op veertien Januari negentienhonderd
vijf en veertig, te half uur mid
minuten, is in de gemeente NEDERHORST DEN BERG overleden:

van Benschop, Albericus

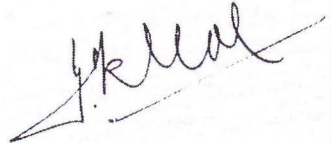
oud regentien jaren, honderdacht

geboren en wonende te Nederhorst den
Berg, zoon van: van Benschop, Lambertus en van
Steenbrink, Hendrika; beiden wonende te Nederhorst
den Berg

De aangifte van dit overlijden is gedaan door: van Benschop, Albericus
waarnemend van beroep landarbeider, oud
acht en vyftig jaren, wonende te Nederhorst den Berg,
die verklaarde uit eigen wetenschap van het overlijden kennis te dragen.

Deze akte is door mij, Ambtenaar van den burgerlijken stand der gemeente NEDERHORST
DEN BERG opgemaakt en overeenkomstig de wet voorgelezen op veertien
Januari negentienhonderd vijf en veertig.

L. Benschop

Bevolkingsregister NdB. Overlijden 1945.

Albert werd begraven op donderdag 18 januari. Om 8.30 uur werd er eerst een Heilige Mis opgedragen namens de RKSv VBO en om 9.00 uur vond de uitvaartdienst plaats, waarna de begrafenis plaatsvond op het rooms-katholieke kerkhof naast de kerk. Veel broers, zusters en familieleden konden niet aanwezig zijn: 3 broers waren al enige tijd in Duitsland, 2 broers waren opgepakt en de jongste zus lag in het sanatorium. Zus Jeanne en broer Eli waren net terug van een voedseltocht. Er zullen verder ook weinig familieleden, vrienden en meelevende jongens en mannen bij aanwezig geweest zijn en veel meisjes, vrouwen en jongens zullen nog op

hongertocht geweest zijn. Ook het normale, begeleidende kloggelui ontbrak. Pastoor Groot schreef in het Overlijdensboek van de parochie:

‘Die 14 Januarii 1945 obiit furore teutonico Albertus van Benschop aetat 19 an. Depositos in coemeteria nostra die 18 Jan. Ilde cl.

Het lijkt erop, dat de pastoor de woorden ‘furore teutonico’ echt op die dag opgeschreven heeft.

Appie van Benschop, gevallen door de ‘woede van de Duitsers’, begraven op ‘ons kerkhof’.

619

Die 14 Januarii 1945 obiit
furore teutonico
Albertus van Benschop aetat. 19 an. II^{de}
depositus in coemeteria nostra die 18 Jan.

RK Parochie H. Maria Hemelvaart Begrafenisboek 1945.

Na de spontane viering van de bevrijding en de feestelijkheden rond Koninginnedag (31 augustus 1945), hernam het gewone leven zoveel mogelijk de gewone gang.

Jongens en mannen keerden terug uit Duitsland en namen hun plaats in gezin en gemeenschap weer in. Onderduikers en evacués keerden geleidelijk terug naar hun eigen woonplaatsen. In de rooms-katholieke kerk werden regelmatig missen gelezen voor de behouden terugkeer van familieleden en verwanten; 17 juni 1945 waren de intenties: Uit dankbaarheid en voor de verdere behouden terugkeer van degenen, die nog niet zijn thuisgekomen – Uit dankbaarheid voor de behouden terugkeer van 5 broers – Albertus van Benschop, namens de RKSv VBO.

‘Wij leven vrij, wij leven blij op Neerlands dierb’re grond. ’s Vijands juk hebben we van ons afgeworpen. Allen staan we gereed om te werken aan een nieuw leven en een nieuwe toekomst’, waren de beginwoorden van de circulaire voor alle inwoners van Nederhorst den Berg, eind november 1945, maar de herinneringen aan de ellende van de oorlog, de hongervinter, de razzia en de slachtoffers leefden nog heel sterk: ‘Met hard geweld werden onze mannen en jongens weggevoerd. Allen waren we blij onze dierbaren te mogen weerzien, doch twee van hen rusten op het kerkhof’.

ALBERTUS VAN BENSCHOP
zoon van LAMBERTUS VAN BENSCHOP
en HENDRIKA STEENBRINK

Den 14 Januari 1945 is hij gevallen als slachtoffer van zijn plicht, nog voorzien van het H. Oliesel, toen de Duitsers in Nederhorst den Berg hun wreedheid botvierden op onschuldige en ongewapende mannen.

Moge de goede God hem reeds nu beloond hebben, omdat hij op buitengewone wijze de deugd van vaderlandsliefde heeft beoefend, door zich te verzetten tegen de onrechtmatige vrijheidsberoving door den vijand,

Hij strekt een ieder in dit opzicht ten voorbeeld, en zijn gedachtenis blijve altijd onder ons allen.

Hij was geboren den 12 Juli 1925 te Nederhorst den Berg.

Op 18 Januari 1945 werd hij plechtig ter aarde besteld op het R. K. Kerkhof. De Heer geven hem de eeuwige rust.

Er kwam behoefte aan een blijvend blijk van nagedachtenis om zo ook voor de toekomst de herinneringen aan de vreselijke gebeurtenissen levend te houden.

In het najaar vormde zich een comité om te komen tot de oprichting van een monument voor de oorlogsslachtoffers. Het

werd gevormd door 16 mensen uit de hele gemeente, van alle kerkelijke gezindten. Burgemeester Van Harinxma thoe Slooten was voorzitter, de dominees Van Zorge en Groenberg, pastoor Groot en gemeentesecretaris Krol namen ook zitting. Wim Mulders, Jan Welle en Chris van der Weiden, vertegenwoordigden de leeftijdgenoten van Albert en Frits.

Van de bijeenkomst van dinsdag 20 november 1945 kregen alle inwoners een verslag. Er waren al enige besprekingen geweest en al wat plannen ontwikkeld. De burgemeester gaf een uiteenzetting van de stand van zaken. Aanvankelijk kreeg het idee om één monument in de gemeente op te richten veel bijval, maar dat zou wel de consequentie hebben, dat de Monumentencommissie ingeschakeld moest worden, waardoor het gedenkteken zeker niet op de razzia'dag, 14 januari 1946, klaar kon zijn. De onthulling kon dan niet eerder dan 5 mei plaatsvinden. Dit bleek een belangrijk punt. Aanvankelijk spraken 6 comitéleden zich uit voor één monument, 5 zagen er liever twee, één voor Albert op het rooms-katholieke kerkhof en één voor Frits op de Algemene Begraafplaats. Pastoor Groot en

de burgemeester hielden hun beslissing nog even aan, maar tenslotte besloot men na uitvoerige discussie tot het oprichten van 2 monumenten 'en indien de geldmiddelen dit toelaten daarnaast nog een gedenkteken op te richten in de gemeente'. Religieuze motieven zullen een grote rol gespeeld hebben in de afweging.

Besloten werd nog dezelfde week een collecte in de gemeente te houden. Die rondgang bracht *f* 1333,85 op.

Al een week later vond de volgende vergadering plaats. Er konden spijkers met koppen geslagen worden. Steenhouwer De Groot uit Hilversum had begroot, dat een monument op de rooms-katholieke Begraafplaats, exclusief de fundering, *f* 975,00 zou gaan kosten en dat voor *f* 1000,00 het ontwerp van gemeentearchitect Burger voor de Algemene Begraafplaats op de heuvel gerealiseerd kon worden. De totale kosten, inclusief fundering, kwamen uit op *f* 2.600,00. Hoewel een flink aantal comitéleden, mede in verband met de collecteopbrengst, toch liefst één monument zag verrijzen, kreeg de steenhouwer toch de opdracht voor twee monumenten en werd verder besloten nóg een inzameling te houden. Ook moest de kerkvoogdij, beheerder van de Algemene Begraafplaats, toestemming gevraagd worden voor het monument voor Van Zanten. De inwoners kregen weer een circulaire in de bus. De tweede collecte bracht nog eens *f* 713,22 op.

Het overzicht van de opbrengst per wijk laat zien, dat ook de rooms-katholieke inwoners van Nigtevecht, behorend tot de rooms-katholieke parochie, *f* 10,50 bijdroegen. Doordat het verzoek van pastoor Groot aan de Nederlandsche Bank tot deblokkering van gelden, om daarmee mede de grote onkosten te kunnen bestrijden, gehonoreerd werd en Ds Groenenberg van de Gereformeerde Gemeente een bijdrage toezegde, kwam het totaalbedrag op *f* 2 666,00. Funderingskosten, bezorgkosten en de kosten voor de kistverplaatsingen vormden geen probleem meer.

Aannemer Toon de Groot legde de fundering voor de monumenten. Hij verzorgde ook de overplaatsing van de lijkkasten met de stoffelijke overschotten naar de nieuwe rustplaats.

Maandag 14 januari 1946 om half 10 begon de herdenkingsplechtigheid voor Albertus. De eerste banken in de kerk waren gereserveerd voor de familie en de leden van het Gedenktekencomité. Pastoor Groot las uit het H. Evangelie van Johannes, Hoofdstuk 6. Het was druk. Anders dan een jaar geleden zullen er veel jongens en mannen in de kerk geweest zijn. Na de plechtigheid gingen familie, comité en de zangers door de zijdeur naar het kerkhof. Daar onthulde de burgemeester het monument en hield hij een toespraak. Hierna bedankte kapelaan Commandeur het comité en de

inwoners van Den Berg voor hun bijdrage en medewerking. Namens de jongerenvereniging Sint Jozefgezellen werden er bloemen bij de gedenknaald gelegd. Het kerkkoor onder leiding van de heer Chris Hageman zong tijdens de plechtigheid enige cantates.

's Middags vond in de Nederlands-hervormde kerk de dienst plaats voor Frits van Zanten, geleid door Ds Groenenberg van de Gereformeerde Gemeente. Hij preekte naar aanleiding van Psalm 91 vers 10. Na de onthulling van het monument spraken de burgemeester en de heer Jan Snel Sr, oud-commandant van de Binnenlandse Strijdkrachten. Tenslotte sprak de vader van Frits een dankwoord, waarna dominee Van Zorge sloot met het Onze Vader.

*De gedenknaald anno 2006.
Foto J.W. Leijenhorst.*

Op vrijdag 3 mei 1946 organiseerde de Oranjevereniging voor de eerste keer een Dodenherdenking. Toen de Herdenking van de Gevallenen vaste vorm had gekregen op 4 mei, trok in 1948 na een dienst in de Rooms Katholieke kerk een Stille Tocht naar de graven van de beide oorlogsslachtoffers, waar verkenner en welpen een erewacht vormden.

In 1950, 5 jaar na de bevrijding, meende pastoor Groot een mentaliteitsverandering te bespeuren. Vanaf de preekstoel onderhield hij de gelovigen: 'Weet U het nog? Toen waren er veel tranen en was er veel afschuw; toen balde men de vuisten, en terecht. En nu zou men kunnen worden belachen, als men aan de herdenking der slachtoffers deelneemt? Neen toch! Laat de stoet zo groot zijn, dat belachen kunnen worden, die niet meedoen en langs de kant blijven staan ...'. De Stille Tocht begon om half 8 onder klokgelui. Na de twee minuten stilte waren er kerkdiensten.

Nog jaren was een tocht langs de graven onderdeel van de herdenking. In 1969 werden de stoffelijke resten van Frits van Zanten op verzoek van de familie overgebracht naar de Erebegraafplaats in Loenen op de Veluwe. Het monument werd afgebroken; er rest niets van.

Het monument voor Albert van Benschop staat nog op het rooms-katholieke kerkhof en zal hopelijk nog jaren de herinnering aan de gruwelijkheden van de oorlog mede levend kunnen houden.

Het monument voor alle gevallen werd uiteindelijk toch gerealiseerd. Op 14 januari 1995 werd in de Kerkstraat aan de voet van de heuvel het Vrijheidsmonument onthuld.

Op de eenvoudige steen staat te lezen:

*Vrede – Vrijheid – Verdraagzaamheid
Voor slachtoffers van geweld*

Met dank aan Jeanne Veenstra- van Benschop (1927), Jan van Benschop Lzn. (1920) en Jan Welle (1925).

Een artikel over Frits van Zanten is in voorbereiding.

Gegevens:

SAGV NdB 1.853.1. Dossier 91: Oorlogs- en Vredesgedenktekens
W. van Deutekom e.a.: Nederhorst den Berg tijdens de oorlog 1940 – 1945 (1986)

J. Krol: De geschiedenis van Nederhorst den Berg (1949)
Gooi- en Eemlander : 12 jan. 1946 / .. jan 1946
Archief RK Parochie H. Maria Hemelvaart: Afleesberichten 1945 – 1950
Programmaboekjes Oranjevereniging: 1946 – 1955

*Bloemen voor Albertus van Benschop van de leerlingen van de Jozefschool
b.g.v. '50 jaar Bevrijding', 1995. Foto J.B.*

Voor wie meer wil weten:

Jan Snel: Prentenboek van Nederhorst den Berg (1981) H. 11 en H 12.
Werinon 15: Vijftig jaar bevrijd (1995).
Werinon 57: Zestig Jaar Bevrijding (2005).

OORLOGSJAREN OP HET KLEINE EILAND, 1940-1945

A. Schilder- Hageman

Herinneringen van een 82 jarige

De dag dat de mobilisatie uitbrak werkte ik in de huishouding bij een kolenboer in 's-Graveland.

Die dag vond mevrouw dat er gehamsterd moest worden, dus werd ik op mijn fiets naar Hilversum gestuurd. Als ik het goed onthouden heb naar Zijlstra in de Schoutenstraat of Kerkstraat.

Koffie, thee, suiker zoveel als ik mee kon nemen. Ik vond het wel een mooi uitje, leuker dan in de huishouding werken, maar ik kreeg nog geen pakje thee of koffie mee naar huis.

*De woning van de familie Hageman, Kleine Eiland A 110.
Op de voorgrond de bloemenzee van tuinderij Welle (ca. 1942).*

De Mobilisatie bracht verder wel leven in de brouwerij in ons dorp. Bij het kasteel en daar, waar nu de Ruijsdaalstraat is, werden soldaten gelegerd. Er volgde een strenge winter met veel sneeuw en ijs, je kon alleen maar op de ijsbaan schaatsen, die toen achter Ketelaar en de Warinschool lag. Wij waren, ik denk vanwege het geld, geen lid van de ijsclub, en het was een sport om Van Wijngaarden, die toezicht hield, te 'ontschaatsen', want o wee als er geen kaartje gekocht was. Toch weet ik dat ik met mijn zusters veel geschaatst heb. Er waren altijd soldaten genoeg om mee te zwieren zoals we dat toen noemden en we hebben veel lol gehad. Er lag zoveel

sneeuw, dat het Eiland alleen maar lopend te bereiken was, maar we waren jong en onvermoeibaar.

Toen in mei 1940 de oorlog uitbrak moesten we evacueren. 's Nachts kregen we bericht om de volgende dag klaar te staan om weggebracht te worden naar Crailo bij Hilversum, vandaar gingen we dan verder per trein. Waarnaar toe dat wisten we toen nog niet.

Door Pappot uit de Horstermeer werden we opgehaald met een vrachtauto met open laadbak. Ik vermoed dat mijn ouders voorin gezeten hebben.

Daar gingen we dan, allemaal een plunjezak met kleding. Ik weet nog wel, dat ik twee jassen over elkaar had aangetrokken, een zomer- en een winterjas, waar ik echt geen last van had, want het was druilerig en bewolkt en een hele dag op Crailo rondhangen duurde erg lang, je werd koud en langzamerhand ook nat.

Wat was het een armoedige beweging al die mensen met allemaal zakken met kleding, er waren mensen bij die anders haast nooit buiten kwamen. Tegen de avond kwam de trein. De gezinnen konden niet allemaal bij elkaar blijven, want het waren allemaal coupés met een deur naar buiten, voor ongeveer 8 personen en wij waren met z'n tien. Ik weet, dat ik met mijn zuster Hennie in een andere coupé zat.

Mijn moeder vertelde altijd over juffrouw Reeskamp en haar zuster die een bewaarschool hadden, zoals dat toen heette. Al heel snel kwam de trein plotseling tot stilstand wat tot gevolg had dat de koffers uit het bagagenet vlogen, één op het hoofd van juffrouw Reeskamp. Mijn moeder heeft nog vaak verteld wat ze toen zei, (geen vloek hoor), maar ik heb zo'n spijt dat ik dat vergeten ben, want ik denk dat 't wel interessant was, omdat ik me dat nu nog herinner.

Daarna kwam Amsterdam waar we erg lang hebben staan wachten, waarom wisten we niet. Vervolgens richting Hoorn en onderweg stopte de trein nog verschillende keren abrupt, er liepen dan allemaal mensen met zaklantaarns onder de trein te schijnen.

Maar angst hadden we niet, wisten wij veel wat er gebeuren kon.

Later beweerde men dat het stoppen van de trein kwam door echte of vermeende saboteurs.

Doodmoe waren we op het laatst, want de ene keer reden we een stuk vooruit en dan weer achteruit, wat er dan weer aan de hand was wisten we niet en de nacht ervoor hadden we ook niet veel geslapen door 't bericht dat we weg moesten.

Volgens mijn zuster Hennie kwamen we uiteindelijk in Blokker aan. In een veilinghal werden we verdeeld over Blokker, Wijdenes en Zwaag. Het was

inmiddels al laat in de morgen. Wij gingen naar Wijdenes en werden verdeeld over drie gezinnen. Mijn ouders met de jongste kinderen bij een wethouder, de tweelingzussen bij een melkrijder en Hennie en ik bij een boerenfamilie. Die boerenfamilie heette Schermer en zeker veertig jaar later ontmoette ik de vrouw van Klaasje, het kleine roodharige jongetje dat daar toen rondliep, op een reisje naar Oostenrijk.

Ik weet wel dat mevrouw Schermer niet erg blij met ons was, ze was waarschijnlijk in verwachting van een tweede kind en ze kon ons er eigenlijk niet bij hebben; ze kon het kennelijk niet aan.

Nadat we daar aankwamen zijn we in bed gedoken, ik was zo moe, dat ik niet eens gezien had dat het een bedstee was. Toen we de volgende morgen wakker werden en stemmen hoorden, deden we de deur van de bedstee open en zagen de familie aan het ontbijt zitten.

Veel kan ik me daar verder niet van herinneren, alleen de vele vliegen. Met de andere twee families hebben we nog jaren contact gehad. Ook fietsten we daar de eerste jaren van de oorlog nog vaak naar toe. Je ging dwars door de stad en bij het Centraal Station met het pontveer over en dan langs het Noord-Hollands kanaal richting Hoorn.

Nadat er gecapituleerd was konden we naar huis, want ons huis stond op de Vechtdijk op het Eiland, dus niet onder water.

Hoe dit geregeld was weet ik niet, maar uiteindelijk gingen we met Van Zomeren naar huis en als ik het goed onthouden heb, weer met een vrachtwagen. Dat was op een zaterdagmiddag, we waren dus een kleine week weggeweest.

Naderhand zijn we nog cadeaus wezen aanbieden in de drie plaatsen voor de gastvrijheid, ik dacht Delftsblauwe borden en een klok. We fietsten naar Muiden waar we werden ingescheept. De fietsen gingen in het ruim en we vermaakten ons prima. In Hoorn werden we uitgeladen en fietsten daar vandaan naar de desbetreffende plaatsen.

De eerste tijd hadden we er niet zoveel erg in dat het oorlog was, maar al gauw kwamen verschillende dingen op de bon en sinaasappels en andere zuidvruchten zag je niet meer. Wel werd het een ramp toen onze vader longontsteking kreeg en in het ziekenhuis belandde. De kostwinner viel uit en sociale voorzieningen waren er maar weinig. Het was voorjaar, de moestuin moest gespit worden en de enige man in huis op dat moment, mijn broer Bram, was daar nog veel te jong voor. Maar ik weet nog de blijdschap van mijn moeder toen Jo en Jan Bezemer zo maar onze tuin begonnen om te spitten en in te zaaien.

*Met de boot naar de evacuatiegemeenten, 13 augustus 1942.
Derde van links Antonia Hageman, uiterst rechts Dora Hageman,
daarnaast haar tweelingzus Lenie.*

Inmiddels was ik van baan veranderd en ging ik als coupeuse bij de boeren in de omgeving werken, zo nu en dan voor natura, maar geld moest er natuurlijk ook komen. Ik verdiende er fl. 5,- per dag mee, begon om ongeveer tien uur 's morgens, werkte door tot de jas of jurk klaar was en dan werd het vaak erg laat. Het patroon had ik getekend en de stof geknipt, de boel geregen en gepast en dan moest ik op soms heel beroerde naaimachines, die ik dikwijls eerst nog repareren moest, alles in elkaar stikken, dan het uitpersen enz. enz.. Hard werken dus, ze zouden je nu aan zien komen voor zo'n hongerloontje.

In veel gevallen was de verlichting ook zeer slecht, zo'n olielamp gaf maar weinig licht, maar we hadden jonge ogen.

In de zomer van 1942 ontmoette ik mijn latere man. Dat ging als volgt: voor de afwisseling gingen we niet in Nederhorst den Berg, maar in Weesp naar het Lof en wel lopend. Dat betekende, dat we vanaf het Kleine Eiland naar Jo van de Stege, die een overhaal had, liepen, vervolgens twee

bruggen overgingen en lopend langs het Amsterdam-Rijnkanaal in Weesp aankwamen.

De kerk op de Herengracht was nog een heel eind Weesp in. Op een keer liepen er een paar jongens met ons mee en daarna nóg meer keren, zo verliep de kennismaking toen. Maar al heel gauw moest mijn vriend voor dwangarbeid naar Düsseldorf (Duitsland). Hij werkte bij de posterijen, het was werkelijk dwangarbeid want anders moest zijn vader gaan, onderduiken was er voor hem daarom niet bij.

Na enige maanden was hij weer thuis, door een bombardement was hij al zijn bezittingen kwijtgeraakt en daarom moest hij dan maar weer naar huis voor nieuwe kleren.

Ik geloof wel dat er in zo'n geval enige bonnen werden verstrekt en met een zuster, die in de Bijenkorf werkte, werden er wat kleren opgedoken en na een week kreeg hij bericht, dat hij weer kon vertrekken naar Duitsland.

In de winter van 1943 vroeg mijn vriend of ik aan verlovingsringen kon komen, dan konden we verloven. Door een mooi gouden horloge in te ruilen kon ik bij Renou in de Kerkstraat één ring bemachtigen en na nog wat ruilwerk en een forse bijbetaling kwam de tweede ring, ze waren niet van dezelfde dikte, maar een kniesoor die daar op let.

We probeerden voor hem nog een plaats om onder te duiken te vinden, maar alle boeren zaten vol en het zou ook betekenen dat zijn vader ook moest onderduiken zodat het gezin zijn kostwinner zou kwijtraken.

Dus weer naar Duitsland en maanden na het capituleren hoorde ik voor 't eerst pas weer wat van hem.

Ondertussen, 1942-1943, werd de spoeling steeds dunner, wortelen, uien en koolsoorten waren hier nog wel te krijgen tegen steeds hogere prijzen, maar aan boter en vooral granen (brood) kwam steeds meer gebrek.

Alle koloniale waren waren al lang uit de handel, thee werd gemaakt van rozenbottels, niet zo heel erg naar, maar de koffie van witlofwortels smaakte nergens naar. Dit was nog het minst erge want alles went. Aardappelen dat was wel een probleem, er was een levendige zwarte handel in.

Schoenen waren ook lastig te koop. Er werden klompjes met een rieten bovenkant verhandeld, die zagen er leuk uit en in allerlei kleuren, maar je liep er wel het vel van je enkels op af.

We hadden wel eens geluk want Co de Jong, die een schoenmakerij in Overmeer had, had nog wel eens restjes leer voor de bovenkant van de klompjes. In ruil daarvoor bracht ik bij hem iedere morgen, voordat ik naar

mijn werk ging, een kan melk, die bij Van der Laan, onze burens, vandaan kwam.

Wel zullen we hier nooit zo'n honger gehad hebben als in Amsterdam, maar alles kostte geld of je moest er voor werken.

Er kwamen bij de boeren veel Amsterdammers langs en al gauw ging ik een weekje naar de stad om te werken. Dan bleef ik daar en na een paar dagen ging ik naar een volgende klant. Het waren meest familie of kennissen van elkaar en ik verdiende daarmee *f* 10,-- per dag. Dat was eigenlijk wel nodig, want je wilde een uitzet bij elkaar sparen om na de oorlog te gaan trouwen.

In die tijd was alles op de bon en als er al wat voor te krijgen was in de winkel dan wist iedereen dat heel vlug. Het was niet altijd van erg beste kwaliteit en daardoor werd er vooral voor kinderen van oud nieuw gemaakt, die stof van toen ging ook veel langer mee.

Eten zal ik op een of andere manier daar ook gedaan hebben, ik weet wel dat we eens een hele dag tomaten aten, op zich niet zo slecht, maar het stilde de honger niet zo erg.

In 1943-1944 heb ik ook de eerste hongertocht gemaakt om rogge te bemachtigen om drie-in-de-pan te bakken dat erg goed tegen de honger hielp.

De laatste winter van de oorlog, 1944-1945, lag het Eiland vol met grote rijnsaken en de schippers kwamen al gauw met klusjes, vooral petten maken. Achteraf begrijp ik dat ze de schipperspetten niet meer op konden doen. Ook al snel kwamen ze met het verzoek, of, als ik naar Amsterdam ging, voor de Scheepvaartbeurs een envelop met papieren mee wilde nemen. Ik had een nogal rommelige tas vol met boeken en patronen en daar werd dan door de schippers met veel zorg de envelop tussen gedaan.

Toen ik nog met de fiets naar Amsterdam ging werd ik veel gecontroleerd maar die tas vol met rotzooi lieten ze al gauw gaan en we lachten natuurlijk wat met die soldaten, wat ook hielp.

Wordt vervolgd.

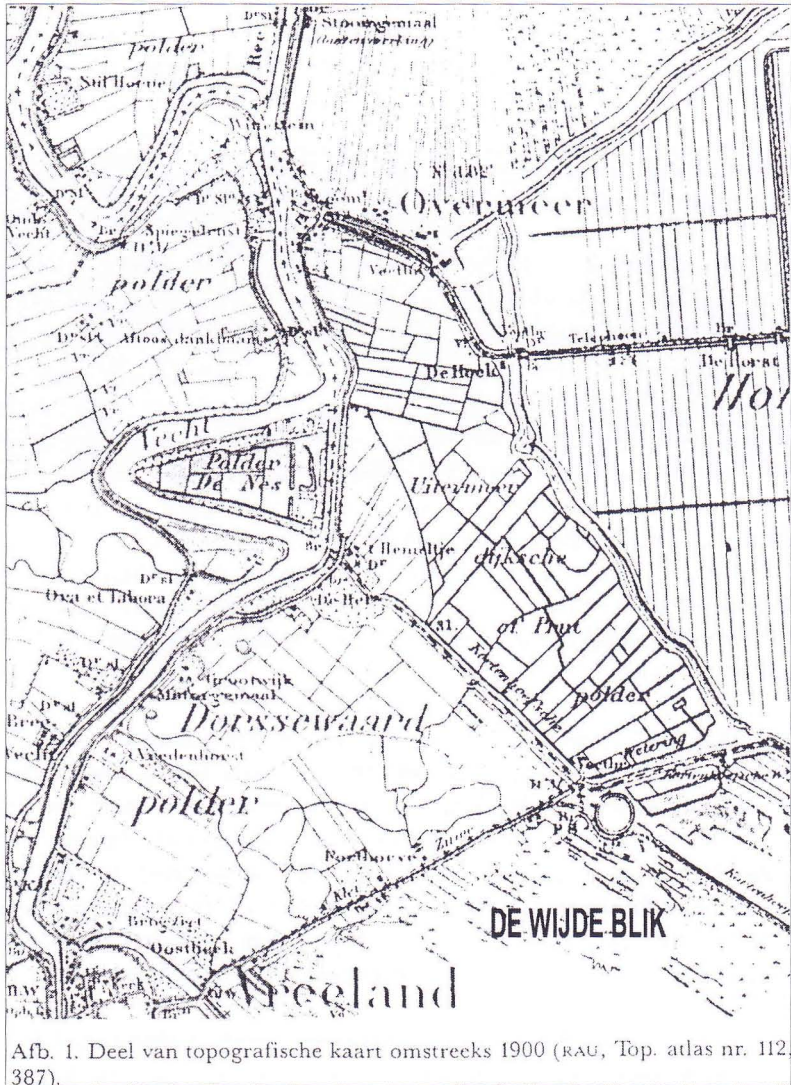
DOOIE- EN NIEUWE WEGEN

Gerard Baar

's Graveland heeft zijn Dooie End, Kortenhoef het Dode Eind (met rechts de Krakeelakker) en Nederhorst den Berg zijn Dooieweg. Bij de eerste twee is de naam het gevolg van het graven van het Hilversums Kanaal. Een paar honderd mensen met een eenvoudige schop doorbraken de al eeuwen rechtdoorlopende verbindingen met het volgende dorp, Oud- en Nieuw Loosdrecht. Een stukje verderop lag een ijzeren brug klaar en met een grote bocht konden de dorpelingen weer op hun oude vertrouwde dijk komen. Zelfs de Vreelandseweg (de Provinciale), waarmee de provincie Noord-Holland in 1932 begon, liep bijna twee jaar dood ter hoogte van de Kortenhoefse sluis bij Vreeland, nu kortweg het Sluisje genoemd, waar de grens met de provincie Utrecht ligt. Het bultje in de weg er vlak voor, is een onderdoorvaart geweest voor de visser Van de Velde, die visrechten in de Wijde Blik had en aan de Kleizuwe woonde. Het bruggetje heet nu zelfs "Van de Veldebrug". Wie diep over de brugreling hangt kan de naam op zijn kop zien. Diezelfde Kleizuwe, de oude weg van Vreeland naar Kortenhoef, had voor het graven van het Hilversums Kanaal een doodlopend stuk, dat na twee molens gepasseerd te zijn, eindigde bij het fundament van de derde Kortenhoefse molen. Een grote boom markeert het einde van een lange dichtgegooide molentocht uit een verder verleden, vlakbij de kruising Prutpolderdijk Horstermeerdijk. Die molen brandde in 1890 tot de grond toe af door blikseminslag.

Onze Dooieweg, die vanaf het Hemeltje gezien links langs het kanaal richting de huidige Gabriëlmolen loopt, bestond nog helemaal niet. Na het graven van het kanaal wel en die dijk bracht uitkomst voor de paar mensen die aan het doodlopende stuk van de Kleizuwe woonden.

Anno 2006 lijkt het alsof het landschap altijd zo geweest is. Het maakt een eeuwenoude ongeschonden indruk als op een wintermorgen de zon ongehinderd door verdere bebouwing rood opkomt achter de molen, net boven de lange waterstreep van het kanaal, maar het blijft recent. Drie generaties terug is er veel op de schop genomen rond de Noord-Hollandse Vechtplassen, in 1934 ingeluid met het graven van het door ing. A.A. Mussert ontworpen Hilversums Kanaal met sluis en al. Voor het eerste gedeelte, van de Vecht tot de hoge onderdoorvaart die nog steeds een markant punt vormt net na de bocht bij Fort Kijkuit, had de Staat in het kader van de werkgelegenheid bedongen dat het graven met de hand moest gebeuren.

Afb. 1. Deel van topografische kaart omstreeks 1900 (RAU, Top. atlas nr. 112.387).

De eerste gravers kwamen uit de omringende dorpen en het werkeloosheidsprobleem was bijna in één keer opgelost voor een langere periode. Temeer daar aan de noordkant van Den Berg de Ballastmij. op een slimme, nu omslachtig lijkende manier een zandzuiger in de Spiegelpolder wist te

brenge. De andere van de Ballast, die in de Nes lag te zuigen was door Blankevoort gekocht en zou naar de Wijde Blik gaan zogauw de polderjongens al gravend bij de bovengenoemde onderdoorvaart aangekomen waren.

Bovendien moest de sluis dan gereed zijn, want het peil van de Wijde Blik lag bijna een meter onder het Vechtpeil.

De klei die aan het begin bij het graven vrijkwam, ongeveer tot aan de molen, was van hoogwaardige kwaliteit en het bewaren voor de afwerking waard. Daartoe huurde de aannemer een stuk land in de Prutpolder naast de te bouwen sluis om er een depot in te richten voor dat gouden spul. De aanvoer geschiedde met volgeschepte wagentjes die over rails liepen en bij het begin dan weer leeggeschept moesten worden. Tijdrovend, maar iedereen was lekker druk en verdiende de hoognodige centen. Later zou de klei weer gebruikt worden voor de afwerking van de dijktafuds en de nieuwe weg richting molen. Bij Fort Kijkuit stond vanaf 1932 op het driehoekige stukje land bij wat nu de afrit naar ons dorp is bovendien nog een betonfabriekje waar de betonnen platen voor de Vreelandseweg geproduceerd werden. Alle werkzaamheden waren zoveel als mogelijk op elkaar afgestemd in de regio.

Mijn opa Elias voer ook wel bij al die activiteiten. Zonder mobieltje slaagde hij erin allerlei soorten bezigheden naar zich toe te slepen door praatcontact met verantwoordelijken voor de optimale uitvoering van alle plannen. In zijn stal op Rustoord bivakkeerden werkers uit Hardinxveld-Giessendam en een van zijn zonen verdiende een tijdje goed de kost met een natte rug halen bij het werk aan het kanaal. Zijn vader fungeerde overal waar hij met zijn paarden nodig kon zijn als stand-in en dacht mee bij het oplossen van problemen die zich wel eens bij het werk voordeden.

De dag kwam dat net voorbij het onlangs afgebroken Rustoord de loop van de Vecht eraan moest geloven. Die idyllische bocht, met links in de verte het uitzicht op twee molens, die voor de ware natuurliehebber bovendien regelrecht naar de hemel voerde, het Hemeltje wel te verstaan, ging op de schop. Aan die regels, die na de uitvoering van het "kwaad" pas het licht zagen stoorde de goegemeente zich niet in die jaren. Velen waren onwetend omdat de strijd om het bestaan hen opeiste.

De Dooieweg met links de Prutpolder, 2003. Foto Gerard Baar.

Het noodzakelijke graven van de sluis ‘Het Hemeltje’ was de oorzaak van het einde van al dat schoons. De hele Vecht moest op dat punt verbreed en aangepast worden.

Nu terugkijkend is het toch geen Hel geworden.

In de verte, zuidwaarts, strekte de nog niet uitgezogen Wijde Blick zich in een riet-water-rietsymphonie uit. Dat opgeroepen beeld klopt, omdat de streek kaal was en bleef. Alles wat te ver boven het maaiveld groeide ging voor de bijl. Nodig om de winter door te komen en te overleven. De kleine sappellende Kortenhoefse boertjes hoefden niet lang na te denken bij het horen van Blankevoorts rinkelende geldbuidel. In de Spiegelpolder had de Ballast al het meeste land in zijn bezit. De betrokken partijen speet het niks dat de horizon in hun polders een totale verandering zou ondergaan. Vooruitgang had er nooit in gezeten. Want een simpele koe kopen die niet in de polders geboren was gaf al een probleem. Die waren niet gewend aan het verkampen met de vlet en zorgden voor extra slapeloze nachten.

Kortenhoef heeft veel plannen met de Wijde Blick gehad en kreeg dan ook vaak de medewerking van Nederhorst den Berg om te proberen onze dorpen dichterbij de 'wereld' te brengen. Een voorbeeld is het wel welwillend staan tegenover het voorstel een mogelijke aftakking van de Rhijnspoorweg bij Nieuwersluis naar Hilversum, rond 1913. De beide dorpen wilden dat graag maar dan wel met een station bij Badhotel de Zuwe. Ons goed recht

maar Loosdrecht had een ander idee. Een station bij de kerk en de spoorlijn achter het dorp door de Vuntus. Het plan verdween in een lade.

De doodlopende Kleizuwe, 2003. Foto Gerard Baar.

De huidige Vreelandseweg is gelukkig voor ons wel door gegaan. Loosdrecht aasde namelijk op een Gooi- Vechtverbinding via haar grondgebied. Kortenhoef en Den Berg waren verder voorstanders van óf het droogleggen óf het tot tuinbouwgrond rijp maken door middel van het storten van Amsterdams huisvuil in de Wijde Blik. De plas kon door de eigenaren niet in stand gehouden worden. Het water stond ze tot de lippen. Een argument was o.a. dat de plas ver van de grote Loosdrechtse wereld lag en visueel door bijna niemand gemist zou worden. Jac. P. Thijsse stond deels achter die oplossing. De Loenderveenseplas was al gespaard door als spaarbekken voor het drinkwater van Amsterdam te gaan fungeren. Natuur behouden over de rug van arme bezitters vond hij teveel van het goede. Hij verzuchtte dat je met tienduizend leden niet kunt blijven kopen. Burgemeester Schimmelpenninck van Nederhorst den Berg betreurde enigszins het verlies van zowel Wijde Blik als Spiegelpolder, maar voegde er in een interview zo ongeveer aan toe dat je van een mooie tafel niet kunt eten. Van blijvend verlies aan arbeidsloon was pas sprake wanneer het riet

snijden ooit weer rendabel mocht worden. Hij stuurde de vragensteller prachtig met een kluitje in het riet. Voorlopig stroomde er geld binnen en de economische impuls was merkbaar binnen de dorpen. De nieuwe horizon zou ook weer wennen.

Winterochtend in de Prutpolder, 2003. Foto Gerard Baar.

De veel bezongen Nes, is een ander verhaal. Eiland sinds 1630 na het graven van de Nesservaart door de Prutpolder met als laatste eigenaar wethouder Nieuwendijk van Nederhorst den Berg, sinds 1927, samen met H. Pos. Al snel kocht hij Pos uit en bleef alleen over. Het water rondom was eigendom van de Provinciale Waterstaat van Utrecht. Ten behoeve van de aanleg van het Hilversums kanaal en de sluis verkocht Nieuwendijk in 1931 een stuk oever aan Provinciale Waterstaat van Noord Holland. In 1934 kocht de Ballast de hele Nes van hem. De Ballast spoot door Blankevoort gekochte grond aan de westkant van de Vecht op met zand uit de Nes. Blankevoort had bedrijfsterrein nodig voor hun Wijde Blikproject. De rest van het zand uit de Nes verkocht de Ballast. Ze hebben de Nes heel diep uitgezogen. Nieuwendijk zal zich later wel achter de oren gekrabb hebben.

Elias van Benschop krabde rond 1935 onder zijn pet, dacht na, en deed. Met stenen die bij het graven van het kanaal vrijgekomen waren bouwde hij een schuur. Zelfs de molensteen van de derde molen kreeg hij op Rustoord. Bij het afwerken van de bedijking en de voor Den Berg nieuwe verbinding,

de Vaartweg (nu Gabriëlweg) moest de klei weer uit het depot aan het begin van de Dooieweg gehaald worden. Voor de toen toegestane trekkertjes met aanhangwagentjes erachter was het talud net te steil. De wielen gingen slippen. In overleg met hem en de uitvoerder kwam er een stalen kabel. Als de trekkertjes het niet meer overbrugbare punt bereikten, pikte hij het paard op het juiste moment aan zodat de extra kracht bijna zonder inspanning bijspong. Zoals ik hem voor mij zie zal hij glimlachend met een korte blik (je moest op blijven letten) richting Wijde Blik hebben gekeken bij de woorden: 'Paard en baas groeien met gemak en de baas krijgt bovendien een gulden per uur toe'. Voor hem waren het gouden tijden. Het had zo tien jaar door mogen gaan.

Om alles nog eens in mij op te nemen was ik de ochtend van 24 januari vroeg opgestaan en Dooiewegwaarts gegaan. Het vroor behoorlijk en de horizon klopte zoals boven beschreven. Tot mijn verbazing trof ik er nieuw leven aan in de vorm van twee pasgeboren lammetjes. Op hun knietjes naast de dun bevroren sloot. Bij het opbeuren voelden ze droog aan en er huppelde er eentje mekkerend naar de moeder om te drinken. Het andere beestje durfde al meer en sprong een stukje zuidwaarts richting het onbereikbare Dode Eind.

Gegevens:

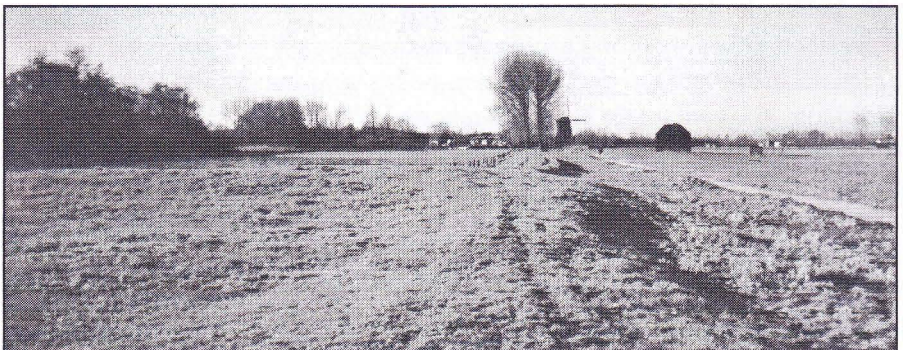
Jan van Benschop Ezn. (1925).

Vechtkroniek, HK Loenen.

J. Boerstra, Vreeland.

Alg. Handelsblad, 1936.

Gem. Archief, Loenen.

Streekarchief Gooi en Vechtstreek

Het streekarchief is tot voorjaar 2007 aan het verbouwen.

Bevolkingsadministratie, burgerlijke stand etc. kunnen geraadpleegd blijven in Hilversum, Melkpad 26. Op vrijdag is de studiezaal gesloten.

Andere archieven tijdelijk: Rijksarchief Noord-Holland (RANH) te Haarlem.

Informatie: telefoon 035-6292646 en www.hilversum.nl/streekarchief

